

تبیین مؤلفه‌ها و شاخص‌های طراحی هتل مطابق با شریعت (مطالعه موردی هتل‌های زنجیره‌ای پارس)

مصطفی محمودی

دکتری مدیریت گردشگری، تهران، ایران

نویسنده‌ی مسئول: m_mahmoudi@atu.ac.ir

اکبر پورفرج

عضو هیئت‌علمی دانشکده مدیریت و حسابداری دانشگاه علامه طباطبائی

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۹/۱۴ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۰/۰۸/۰۳

چکیده

رشد و توسعه گردشگری (انبوه) در سال‌های گذشته پیامدهای نامطلوب و نامناسب فرهنگی-اجتماعی مانند استحاله و ته‌اجم فرهنگی، بروز مفاسد و ناهنجاری‌های اجتماعی و تخریب فرهنگ بومی را در بسیاری از مناطق به‌همراه داشته است. کشورهای اسلامی برای توسعه این نوع از گردشگری اغلب با چالش مواجه هستند؛ از این‌رو متفکران و اندیشمندان مسلمان راهکارهایی را برای رفع این مشکلات فرهنگی-اجتماعی ارائه نموده‌اند که یکی از آن‌ها ارائه الگویی جایگزین مطابق با احکام اسلام و شریعت است. با اندک توجهی می‌توان دریافت که درباره زیرساخت‌های گردشگری مثل خطوط هوایی و هتل‌ها هیچ قوانین و معیارهای طبقه‌بندی‌شده‌ای برای ارائه خدمات به مسلمانان و گردشگران اسلامی وجود ندارد. بخش گردشگران مسلمان احتیاجات مادی و معنوی خاصی در مسافرت دارند که این موارد بر انتخاب هتل مدنظر آن‌ها تأثیر خواهند گذاشت. در این مقاله تلاش شده است مهم‌ترین مؤلفه‌های طراحی یک هتل برای رفع نیازهای مادی و معنوی گردشگران مسلمان مطابق با شریعت و شاخص‌های آن‌ها براساس کتب و مفاهیم دین اسلام شناسایی و تبیین شوند. سؤال اصلی این پژوهش در این راستا این‌گونه خواهد بود: چه استانداردها و ضوابطی برای طراحی یک هتل مطابق با شریعت باید رعایت شوند؟ راهبردهای این پژوهش به‌لحاظ هدف، توسعه‌ای و کاربردی و به‌لحاظ رویکرد (ویژگی و ماهیت داده‌ها)، کیفی و کمی بوده و از نظر ماهیت و روش، توصیفی از نوع پیمایش است. رویکرد اصلی نظری و پارادایم پژوهش اصل «شرع» به‌عنوان احکام اساسی دین اسلام بوده است؛ و هدف آن تبیین هتل مطابق با شریعت می‌باشد. کشورهای اسلامی استانداردهایی را برای ارائه خدمات گردشگری و مهمان‌نوازی با عنوان دوستانه با مسلمان تدوین کرده‌اند. اصطلاح دوستانه با مسلمان به محصولات یا خدمات صنعت گردشگری اشاره دارد که بر اساس احکام شریعت تولید و ارائه می‌شوند. با توجه به اهمیت ویژگی‌های هتل اسلامی، مؤلفه‌های ۱. تفکیک جنسی در امکانات تفریحی، ۲. ایمنی و امنیت اخلاقی، ۳. فضای محرمیت، و ۴. طراحی و معماری اسلامی به‌عنوان شاخص‌هایی برای این هتل‌ها انتخاب شدند. هتل‌های زنجیره‌ای پارس از نظر تطابق با شریعت در مؤلفه‌های طراحی اسلامی و تفکیک جنسیت در وضع مطلوبی قرار دارند؛ اما در مؤلفه‌های فضای محرمیت و ایمنی و امنیت اخلاقی نیاز به توجه بیشتر هستند. از منظر نظری، این پژوهش آگاهی هتل‌ها را از بخش‌های جدید بازار افزایش می‌دهد که لازمه حیات در این بازار رقابتی است؛ زیرا حتی هتل‌های کشورهای غیراسلامی هم برای جذب گردشگران مسلمان تلاش می‌کنند. وجود شاخص‌های مطابق با شریعت نقاط ضعف هتل‌ها را در این بخش آشکار نموده و مقایسه میان آن‌ها را ممکن می‌سازد. این شاخص‌ها همچنین قابل کاربرد برای ارائه مجوزهای بین‌المللی در صنعت گردشگری حلال هستند.

واژه‌های کلیدی: گردشگران مسلمان، هتل، مطابقت با شریعت، طراحی و معماری اسلامی

مقدمه

علاقه به حضور در بازار مسلمانان در سال‌های اخیر افزایش یافته است؛ زیرا بیش از یک میلیارد و نیم از جمعیت جهان و حدود پنجاه کشور را مسلمانان تشکیل داده‌اند که این جمعیت یکی از بخش‌های جذاب بازار برای کسب و کارهای گردشگری است (ریان^۱، ۲۰۱۶، ۱۲۱). ریشه نظریه بخش‌بندی به وندال اسمیت^۲، پدر بخش‌بندی بازار، بازمی‌گردد (ولچ^۳، ۱۹۹۰، ۲۹۵). بخش‌بندی اشاره به فرآیندی دارد که سازمان تلاش می‌کند تا فعالیت‌های عمومی بازاریابی خود را برای رفع نیازهای یک یا چند گروه مشخص از مصرف‌کنندگان محدود نماید (بوش و هوستون^۴، ۱۹۸۵، ۸۰).

بخش گردشگران مسلمان به محصولات و خدمات خاصی نیاز دارند که با نام‌های خدمات اسلامی^۵، حلال^۶ یا مطابق با شریعت^۷ شناخته می‌شوند (زولکیفلی و دیگران^۸، ۲۰۰۹؛ ثانی و مهستی^۹، ۲۰۱۳؛ کمارالدین و دیگران^{۱۰}، ۲۰۱۳). هدف از بخش‌بندی بازار گردشگری اسلامی در زمان فعلی می‌تواند این باشد که مقصدها و عرضه‌کنندگان بتوانند خواسته‌ها و نیازهای مشتریان خود را به‌طور دقیق در هر بخش از بازار برآورده سازند؛ و میزان جذب گردشگران خود را از این طریق بالا ببرند. مزیت‌های زیر برای دسته‌بندی بازار گردشگران اسلامی قابل تصور است: شناخت دقیق از نیازهای گردشگران اسلامی (تمام فرقه‌های اسلامی)؛

اختصاص بودجه‌های تبلیغاتی متناسب با هر دسته از گردشگران؛ ایجاد تغییرات لازم در جهت برآوردن نیازهای گردشگران اسلامی؛ شناخت بهتر و دقیق‌تر از سایر رقبا (الواری^{۱۳۸۳}، ۵۵).

اصطلاح بخش‌بندی بازار دهه ۱۹۸۰ در صنعت مهمان‌نوازی واژه باب روز^{۱۱} شد. بخش‌بندی بازار در حوزه هتلداری اولین بار توسط سازمان کیفیت بین‌المللی^{۱۲} در سال ۱۹۸۱ ارائه گردید و بر اساس آن محصولات و خدمات مشتریان گوناگون هتل از هم تفکیک شدند (خان و دیگران^{۱۳}، ۲۰۱۸، ۵۰۶). هتلداران غربی با رشد تعداد مشتریان مسلمانان به دلایلی مانند: مهاجرت بین‌المللی، تحصیل و دسترسی برخط، برای جذب این بازار دست‌به‌کار شده است (کریم و دیگران^{۱۴}، ۲۰۱۷، ۱۵۷). مسلمانان تمایل به مسافرت به مقصدهایی دارند که اقامتگاه‌های آن‌ها دارای ویژگی‌های اسلامی باشند (هندرسون^{۱۵}، ۲۰۱۶، ۱۶۰) و مدیرانی که قصد حضور در

چنین بازاری دارند باید امکانات مسلمان-پسند^{۱۶} را درون هتل خود فراهم آورند (هان و دیگران^{۱۷}، ۲۰۱۹، ۱۵۱). مطالعه حاضر تلاش می‌کند تا استانداردها و ضوابط لازم جهت طراحی یک هتل مطابق با شریعت^{۱۸} را برای رفع نیازهای مادی و معنوی گردشگران مسلمان با بررسی کتب دین اسلام ارائه نمایند. بنابراین سؤال اصلی این پژوهش این‌گونه خواهد بود: «چه مؤلفه‌ها و شاخص‌هایی برای طراحی یک هتل مطابق با شریعت باید رعایت شوند؟».

مبانی نظری

جهان اسلام به‌لحاظ موقعیت جغرافیایی و طبیعی وضعیت مناسبی داشته؛ و قادر است با برنامه‌ریزی صحیح از صنعت گردشگری و رفع نیازهای شرعی بازارهای هدف در بخش‌های گوناگون آن از جمله هتلداری اسلامی کسب درآمد معقول کند. مسلمانان بیشتر در خاورمیانه که زادگاه مذاهب گوناگون است و سپس در قسمت‌هایی از آفریقا، جنوب و جنوب شرقی آسیا سکنی گزیده‌اند. بسیاری از جمهوری‌های شوروی سابق در آسیای مرکزی اسلامی هستند و مجامع اسلامی قابل توجهی در کشورهای سراسر دنیا وجود دارند (سازمان همکاری‌های اسلامی^{۱۹}، ۲۰۱۷، ۵۰). گردشگران دلایل گوناگونی برای انتخاب یک کشور اسلامی برای مسافرت دارند. وجود غذاهای حلال، قیمت مناسب خدمات و رفتار اسلامی مهم‌ترین دلایل انتخاب مقصدهای کشورهای عضو هستند (همان).

در گذشته و حتی اکنون، طرز تلقی مسلط در برخی مقصدهای گردشگری این بوده که برنامه‌ریزی گردشگری عبارت است از انتخاب محل مناسب برای هتل و تفرجگاه و اجرای برنامه‌ریزی منزلگاهی، محوطه‌سازی و طراحی استانداردهای مهندسی برای توسعه (ضرغام^{۲۰}، ۲۰۱۰، ۱۰). این رویکرد اغلب برای توسعه هتل‌های خصوصی یا تفرجگاه‌های کوچک، در زمان قبل از گردشگری انبوه موفق بود (سازمان جهانی حفظ محیط‌زیست، ۲۰۰۴، ۳۲)، اما گردشگران اسلامی مطابق با دستور خداوند در کتاب قرآن برای: ۱. سیر؛ ۲. سیاحت؛ ۳. هجرت (کوچ)؛ ۴. زیارت، و ۵. حج و عمره به سفر می‌روند (طاهری^{۲۱}، ۲۰۱۶، ۱۰۱۱). بنابراین نیازهای آنان با گردشگران سنتی و انبوه متفاوت خواهد بود. جدول ۱ به مقایسه گردشگران اسلامی و انبوه می‌پردازد.

جدول ۱. مقایسه گردشگران اسلامی و انبوه

منبع	گردشگران انبوه	گردشگران اسلامی	اجزا
(Din 1989)	صرفاً بازدید از جاذبه‌های طبیعی و تفریحی	بازدید از جاذبه‌های مذهبی، فرهنگی، معنوی و طبیعی و نیز تفریح	اهداف سفر
(Kamarudin & Ismail 2013)	درآمد اقتصادی برای شرکت‌های بین‌المللی، اثرات منفی بر جامعه و محیط‌زیست	تولید درآمد برای ساکنان، تقویت روابط انسانی، تأثیر منفی کم بر اجتماع و محیط‌زیست	اثرات
(Hashim & Et.al. 2007)	امکانات و خدمات تفریحی و اقامتی فراوان	زمان‌های نماز، غذاهای حلال و توصیه‌های سفر	تقاضاها
(Battour & Et.al. 2010)	خدمات و امکانات تفریحی، خرید سوغاتی	ملموس (امکانات نماز، غذاهای حلال و سوغاتی) ناملموس (سرگرمی‌های اسلامی، پوشش اسلامی، اخلاق اسلامی و پخش صدای اذان)	محصولات

دارند (کیانی ۱۳۸۸، ۴۵). همچنین خط و خوشنویسی، با توجه به مذموم و ممنوع بودن ساخت نقش‌های پیکره‌ای، که از اصول و ارکان دین اسلام بوده و تناسبی نزدیک با ذات معجزه‌جاویدان یعنی قرآن داشت (دیماندا ۱۳۸۳، ۶۷) در تزئینات معماری اسلامی به‌کار گرفته شد.

می‌توان چند ویژگی مشخص را بر اساس تعالیم قرآن و اسلام برای مدیریت و عملیات هتل‌های مطابق با شریعت تصور نمود:

۱. رعایت جهت سرویس‌های بهداشتی در رابطه با قبله؛
۲. امکانات مجزا برای بانوان و آقایان؛
۳. وجود وسایل عبادت؛
۴. وجود قرآن؛
۵. مشخص نمودن جهت قبله؛
۶. استخدام کارکنان مسلمان؛
۷. نبود تفریحات و خوراکی‌های حرام؛
۸. ارائه غذاهای حلال (روزنبرگ و چوفانی ۲۰۰۹؛ هندرسون ۲۰۱۰؛ رزاق و دیگران ۲۰۱۶). ساموری و رحمان (۲۰۱۳)

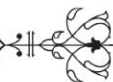
پیشنهاد می‌دهند که هتل‌های مطابق با شریعت باید مضامین اسلامی درستی بوده و از برند، تصویر و ارزش‌های اسلامی مناسب برخوردار باشند. این هتل‌ها خدمات متفاوتی نسبت به هتل‌های غربی ارائه خواهند داد. تفاوت هتل‌های مطابق با شریعت اسلام با هتل‌های سبک غربی و الزامات آن‌ها در جدول ۲ لیست شده‌اند.

بهاردین^{۲۳} (۲۰۱۴) شش نیاز اساسی را برای گردشگران اسلامی برمی‌شمرد: ۱. خدمات غذایی حلال (رستوران‌ها و غذاخوری‌های حلال انبوه)؛ ۲. امکانات اقامه نماز (در بازارها، جاذبه‌ها، هتل‌ها و غیره)؛ ۳. محل گرفتن وضو (متناسب با مذاهب اسلامی)؛ ۴. خدمات و امکانات ماه رمضان؛ ۵. نبود فعالیت‌های غیرحلال (قمارخانه، کاباره، باشگاه شبانه و غیره)؛ و ۶. امکانات و خدمات تفریحی سالم. همان‌طور که اشاره شد گردشگران مسلمان ملزم به رعایت احکام اسلامی حتی در حین سفر هستند و این موضوع بر انتخاب نوع اقامتگاه آنان تأثیر خواهد داشت؛ بنابراین هتلداران باید تمام الزامات دینی و شرعی این افراد را به بهترین شکل برطرف نمایند.

هتل‌های مطابق با شریعت

تأثیرات شگرف آموزه‌های اسلام بر گردشگری بر کسی پوشیده نیست. بناهای مذهبی و عام‌المنفعه فراوانی در دوران اسلامی ساخته شده‌اند که مساجد، آرامگاه‌ها، آب‌انبارها، کاروان‌سراها و غیره نمونه‌های کوچکی از آن شمار می‌آیند. تمامی این بناها و تزئین‌های وابسته به آن تحت نفوذ فراوان قرآن و تعالیم آن قرار

جدول ۲. تفاوت هتل‌های مطابق با شریعت اسلام و هتل‌های سبک غربی (مأخذ: روزنبرگ و چوفانی ۲۰۰۹، ۲)

هتل‌های معاصر	هتل‌های سازگار با شریعت
پذیرایی از انواع مشتریان بر اساس نوع و دسته‌بندی هتل؛ هیچ محدودیتی در طراحی وجود ندارد؛ اتاق‌ها بر اساس استانداردهای جهانی هتلداری؛ بدون هیچ محدودیتی در طبخ غذا؛ الکل در همه بخش‌های هتل ارائه می‌شود. حدود ۹۰-۸۰ درصد درآمد بخش غذا و نوشیدنی از فروش نوشیدنی‌های الکلی است؛ هیچ محدودیتی در نیرویابی وجود ندارد؛ درآمد از اتاق ۶۰-۴۰ درصد؛ درآمد از غذا و نوشیدنی ۴۰-۳۰ درصد؛ درآمد از سایر امکانات ۱۰-۵ درصد؛ امکانات ادیان بر اساس تقاضای خود میهمانان ارائه می‌شوند؛ هتل‌های تجاری بزرگ برای کسب سهم بیشتری از بازار.	پذیرایی از بخش‌های خاصی از بازار مانند مسیحیان ارتدکس، مسلمانان، مسافران کاری و خانواده‌ها؛ چیدمان و طراحی هتل بر اساس اصول معماری اسلامی مانند تزئینات اسلامی و رعایت جهت سرویس‌های بهداشتی در رابطه با قبله؛ ابعاد اتاق‌ها باید بزرگ‌تر از استانداردهای بخش هتلداری ساخته شوند تا مسلمانان برای انجام فرایض دینی به‌سختی نيفتند؛ تنها غذاهای حلال ارائه شوند؛ نبود نوشیدنی‌های الکلی؛ استخدام کارکنان بر اساس جنسیت و بهتر است اکثریت آن‌ها مسلمان باشند؛ درآمد از اتاق ۸۵-۸۰ درصد؛ درآمد از غذا و نوشیدنی ۲۰-۱۰ درصد؛ درآمد از سایر امکانات ۱۰-۵ درصد؛ امکانات داخل اتاق باید بر اساس وظائف دینی میهمان تهیه شوند؛ مانند جانماز، تسبیح، قرآن و غیره؛ اکثر هتل‌های مطابق با شریعت از سایز کوچک تا متوسط برخوردار هستند زیرا آن‌ها بر بخش خاصی از بازار تمرکز دارند.

پیشینه پژوهش

بررسی‌های پژوهشگران نشان می‌دهد که عرضه‌کنندگان خدمات گردشگری برای جذب گردشگران مسلمان باید امکانات شرعی لازم را برای آن‌ها آماده کرده باشند (الانسی و هان^{۲۷}، ۲۰۱۹؛ رملی و زواوی^{۲۸}، ۲۰۱۸؛ محرم و آسوتای^{۲۹}، ۲۰۱۹). یافته‌های پژوهش عثمان و دیگران^{۳۰} (۲۰۱۳) نشان می‌دهند که ۸۰ درصد از گردشگران مسلمان ترجیح می‌دهند که در اقامتگاهی عاری از نجاست و ضدعفونی شده، مشخص بودن جهت قبله در اتاق و زمان‌های جداگانه برای استفاده از امکانات تفریحی برای بانوان و آقایان اقامت کنند. ژو و دیگران^{۳۱} (۲۰۱۴) به این نتیجه رسیده‌اند که نوع طراحی هتل بر میزان رضایت گردشگران مسلمان تأثیر می‌گذارد. اندازه و شکل اتاق و امکانات داخل آن از جمله مهم‌ترین عوامل مؤثر بر رضایت هستند.

رزالی و همکاران^{۳۲} (۲۰۱۵) الگویی را برای ارزیابی هتل‌های مطابق با شریعت ارائه نمودند. هتل‌ها بر اساس این الگو باید در پنج بُعد و ۶۴ مشخصه بررسی شوند. ابعاد این الگو شامل مدیریت اجرایی، فضاهای عمومی، اتاق خواب، خدمات، و غذا و نوشیدنی می‌شوند. اوکاشا^{۳۳} (۲۰۱۰) با بررسی پرسشنامه‌ای از ۲۶۱ مسافر به این نتیجه رسید که کشور مصر بهترین مقصد در حوزه منا

است؛ زیرا این کشور به نسبت کشورهایمانند امارات و لبنان هتل‌های مطابق با شریعت بهتری را در اختیار گردشگران قرار می‌دهد.

جذب گردشگر مسلمان از تمام فرق اسلامی (مذاهب خمسسه) و حضور در بازار یک میلیارد نفری آنان باید موردتوجه تمام فعالان بخش عمومی و خصوصی کشور قرار بگیرد. هنگام تدوین این مقاله هیچ مطالعه داخلی با محوریت تدوین شاخص‌های هتل‌های مطابق با شریعت انجام نشده بود؛ اما پژوهشگران داخلی شاخص‌های مرتبطی را برای طراحی مسکن اسلامی به این شرح ارائه داده‌اند: ۱. حریم بصری و نحوه اشراف به ساختمان‌های اطراف؛ ۲. در نظر گرفتن اتاق عبادت؛ ۳. تزئین خانه با موضوع دینی؛ ۴. تفکیک مهمان‌سرای خانها و آقایان؛ ۵. تزئین ورودی با کتیبه اسلامی؛ ۶. مکان‌یابی توالیت در فضای پوشیده؛ ۷. استفاده از شیشه رنگی در بالای پنجره‌ها؛ ۸. عایق بودن دیوارها؛ ۹. تقسیم فضاهای به عرصه عمومی، نیمه‌عمومی و خصوصی؛ ۱۰. استفاده از رنگ‌های مورد تأکید دین در رنگ‌آمیزی بخش‌های گوناگون منزل؛ ۱۱. پرهیز از تجمل؛ و ۱۲. درون‌گرایی (بمانیان ۱۳۹۶؛ پیرنیا ۱۳۹۰؛ حمزه‌نژاد ۱۳۸۹؛ نقره‌کار و دیگران ۱۳۸۷؛ رنجبر کرمانی ۱۳۹۲).

روش پژوهش

راهبردهای این پژوهش به لحاظ هدف، توسعه‌ای و کاربردی بوده و به لحاظ رویکرد (ویژگی و ماهیت داده‌ها) کیفی و کمی است و ماهیت و روش آن، روش توصیفی از نوع پیمایش می‌باشد با توجه به اینکه موضوع پژوهش از بعد محتوایی و بررسی موضوع در هتل‌سازی، عرصه‌ای میان‌رشته‌ای است؛ حوزه علوم انسانی و مکتبی (حکمت نظری و عملی) و از بعد کالبدی در حوزه علوم تجربی است. برای بخش پژوهشی نیز امکانات و ویژگی‌های هتل‌های پارس از طریق پرسشنامه ساختارمند و تکمیل آن توسط مدیرعامل مجموعه پارس و کارکنان هلدینگ مادر به دست آمد.

چارچوب نظری و الگوی مفهومی پژوهش

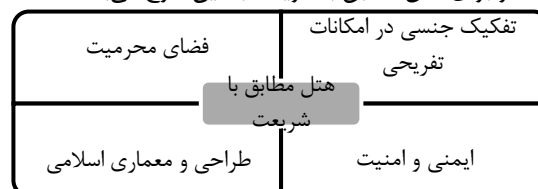
هتل‌های مطابق با شریعت هتل‌هایی هستند که محصولات و خدمات خود را بر اساس توصیه‌های شرع و اسلام ارائه می‌دهند (ذوالقرنیان و جمال^{۳۴}، ۲۰۱۲، ۳۳۷). این هتل‌ها برای اینکه گردشگران مسلمان (تمام مذاهب اسلامی) در آن‌ها احساس راحتی کنند می‌توانند چهار مؤلفه مشخص داشته باشند: ۱. تفکیک جنسیت^{۳۵}؛ ۲. امنیت و ایمنی^{۳۶}؛ ۳. فضای محرمیت^{۳۷}؛ و طراحی و معماری^{۳۸} (نورالهدی و آنوآر^{۳۹}، ۲۰۱۳، ۴۰۴).

جدول ۳. مشخصات هتل‌های مطابق با شریعت

ردیف	مؤلفه‌ها	تعریف عملیاتی	شاخص‌ها	منابع
۱	تفکیک جنسی در امکانات تفریحی	تفکیک شدن امکانات مورد استفاده آقایان و بانوان نامحرم از یکدیگر در هتل	۱) تفکیک جنسی در استخر ۲) تفکیک جنسی در مجموعه ورزشی	Widayati & Setiyorini (2014)
۲	ایمنی و امنیت اخلاقی	روابط کارکنان و میهمانان مرد و زن در هتل به صورت اسلامی تعریف شده باشند	۳) راهروها و راهپله‌های عریض ۴) طبقه مخصوص بانوان و آقایان مجرد ۵) پذیرش مجزا	Karim et al. (2017); Ahmat et al. (2012)
۳	فضای محرمیت	پوشیدگی بصری و صوتی اتاق‌های هتل از نامحرمان	۶) نصب پرده (حریم شخصی بصری) ۷) دیوارهای عایق صدا (حریم شخصی صوتی)	Mortada (2003)
۴	طراحی و معماری اسلامی	استفاده از ویژگی‌های طراحی و معماری اسلامی در داخل و نمای ساختمان هتل	۷) فضای نماز در اتاق‌ها ۸) وجود نمازخانه در هتل ۹) تعیین شدن جهت قبله در اتاق ۱۰) سرویس بهداشتی مخصوص اهل تسنن ۱۱) جهت سرویس بهداشتی ۱۲) نشان تجاری اسلامی و حلال ۱۳) تابلوهای اسلامی ۱۴) طراحی داخلی اسلامی	Rosenberg & Choufany (2009); El-Gohary, (2016); Karim et al. (2017)

الگوی مفهومی پژوهش

الگوی مفهومی این پژوهش با توجه به متغیرها و شاخص‌های موردنظر برای هتل مطابق با شریعت به این شرح می‌باشد.

شکل ۱. الگوی مفهومی پژوهشی (مأخذ: اقتباس از نورالهدی و آنوآر ۲۰۱۳)

بحث و تحلیل

دین مبین اسلام مکتبی است جامع که جهت عبرت‌گیری، رفع خستگی و توان‌بخشی روحی، اعمالی را از جمله سفر پیشنهاد کرده است. آیات قرآنی بسیاری در همین راستا سفارش اکید به سیر و سیاحت و گردش در زمین داشته‌اند^{۴۰}؛ اما شخص نباید به سفری برود که در آن بر دینش هراسان باشد (جوادی‌آملی ۱۳۹۱). هتل‌ها قادر هستند بخشی از این دغدغه مسافران مسلمان را با رعایت احکام شرعی رفع نمایند؛ به این‌گونه هتل‌ها در ادبیات گردشگری هتل‌های مطابق با شریعت گفته می‌شود. بر اساس چارچوب

نظری و الگوی مفهومی پژوهش شاخص‌های هتل مطابق با شریعت به این شرح می‌باشد

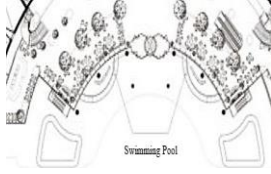
۱. تفکیک جنسی در امکانات تفریحی

حفظ چشم از نگاه به نامحرم از نکات بسیار مهمی است که مسلمانان باید به آن توجه داشته باشند. خداوند در قرآن می‌فرماید: «به مردان مؤمن بگو دیدگان خویش را از نگاه به زنان بیگانه بازگیرند و فرج‌های خویش را نگهدارند این برای ایشان پاکیزه‌تر است که خدا از کارهایی که می‌کنید آگاه است...»^{۴۱}. بر اساس احکام فقهی نگاه کردن مرد به بدن زن نامحرم چه با قصد لذت و بدون آن حرام است و نگاه به دست و صورت هم اگر به قصد لذت باشد حرام خواهد بود؛ و اگر بدون قصد لذت باشد منعی ندارد

و نیز نگاه کردن زن به بدن مرد نامحرم حرام می‌باشد (خمینی ۱۳۹۲، ۳۸۴). همچنین نگاه کردن به زنان غیرمسلمان، بدون لذت و ریبه (واقع شدن در حرام) جایز می‌باشد و احتیاط آن است که به جاهایی از بدن اکتفا شود که آن‌ها را به‌طور متعارف نمی‌پوشانند (خمینی ۱۳۸۵، ج ۲، ۲۴۴).

هتل‌ها امکانات تفریحی و ورزشی گوناگونی را به میهمانان ارائه می‌دهند که آن‌ها از این موارد در مدت اقامت استفاده می‌کنند؛ مانند استخر و مجموعه ورزشی. بر اساس احکام شرع این امکانات باید برای استفاده بانوان و آقایان نامحرم از هم تفکیک شوند تا موجب انجام کار حرام و خلاف شرع نشوند (دویش ۱۴۱۶، ۲۹۶). مهم‌ترین موارد تفکیک جنسیتی برای هتل‌های مطابق با شریعت به این صورت می‌باشد.

جدول ۴. شاخص‌های تفکیک جنسی در امکانات تفریحی هتل‌های مطابق با شریعت

مکان	توضیح	پلان
۱. استخر	زنان مسلمان باید اندام خود را برای نامحرم‌ان ظاهر نسازند (قرطبی ۱۳۶۴، ج ۱۳، ۲۲۹؛ فخررازی ۱۴۲۰، ج ۲۳، ۳۶۴؛ فضل‌الله ۱۴۱۹، ج ۱۶، ۳۰۱). استخر هتل زمانی می‌تواند به‌صورت سرپوشیده یا روباز مورد استفاده بانوان قرار بگیرد که دور از نگاه مردان باشد. استخر روباز بانوان با فاصله از بنای اصلی هتل ساخته می‌شود و اطراف آن به‌وسیله درختان و چترهای آفتابی بزرگ پوشیده می‌شود.	
۲. مجموعه ورزشی	مجموعه ورزشی هتل می‌تواند برای ساعات مشخص کاملاً مختص بانوان باشد و یا یک فضای تفکیک‌شده برای دو جنس تعریف گردد تا از فساد جلوگیری شود (بخاری ۱۳۸۴، ۶۲۴۳).	

۲. ایمنی و امنیت اخلاقی

نگرانی خانواده‌ها از امنیت فیزیکی دختران موجب محدودیت استفاده بانوان تنها از امکانات گردشگری شده است (تارلو ۲۰۱۴). بنابراین مهمانانی که هتل را برای مدتی به‌عنوان سرپناه خود اختیار کرده‌اند؛ خصوصاً بانوان تنها، باید از انواع خطرات جانی و مالی مصون بمانند. به این جهت کارکنان هتل،

خصوصاً بخش حراست و پذیرش، باید تمام تلاش خود را در این راستا به کار گیرند. فقها با استنباطی که از آیات قرآن و روایات داشته‌اند سفر زن را به‌تنهایی جایز نمی‌دانند؛ اما در شرایطی که جامعه سالم بوده و امنیت آنان برقرار باشد اشکالی در مسافرت آن‌ها به‌صورت تنها وجود نخواهد داشت (نجفی ۱۳۶۲، ج ۱۷، ۳۳۰).

جدول ۵. شاخص‌های ایمنی و امنیت اخلاقی در هتل‌های مطابق با شریعت

مکان	توضیح	پلان
۳. راهروها و راه‌پله‌های عریض	امام اول شیعیان می‌فرمایند: «به من خبر داده‌اند که زنان شما در راه با مردان برخورد و اختلاط دارند؛ آیا شرم نمی‌کنید؟ خدا لعنت کند انسان‌های بی‌غیرت را» (حرعاملی ۱۳۸۶، ج ۴، ۱۷۴). راهروها و راه‌پله‌های هتل باید به اندازه عرض شانه سه فرد بالغ، حدوداً دو متر، باشند تا اختلاط زنان و مردان نامحرم هنگام رفت‌وآمد به وجود نیاید.	
۴. طبقه مخصوص بانوان و آقایان مجرد	اسلام به روابط نامشروع جواز نمی‌دهد ^{۴۲} . بانوان و آقایانی مجردی که در هتل اقامت دارند؛ باید در طبقه یا قسمت مجزا مخصوص مجردان اقامت داده شوند. این طبقات راهروی عمومی ندارند و تنها با آسانسورهای دارای کلید مخصوص قابل دسترسی هستند.	
۵. بخش پذیرش مجزا	انسان‌ها هیچ‌گاه از وسوسه‌های شیطان و فریب خوردن در امان نیستند؛ حتی اگر فرزند پیامبر باشند ^{۴۳} . بخش پذیرش هتل دو میز مجزا با کارمندان مرد و زن باید داشته باشد تا بانوان به راحتی بتوانند اطلاعات شخصی خود را جهت ثبت ورود به کارمندان زن ارائه بدهند.	

۳. فضای محرمیت

انسان در هر فضا و کالبدی که سکونت گزیند؛ خواه ناخواه نیازمند شکل‌گیری عرصه‌های محرم، مصون، امن و آرام است. خداوند می‌فرماید: «از خانه‌هایتان جایی را برای آرامش شما قرار دادیم»^{۴۴}. فضایی را از دیدگاه قرآن می‌توان فضای محرم دانست که از نظر کالبدی برای استفاده‌کننده دارای حریم، مصونیت و امنیت بوده و کیفیت فضایی آن به گونه‌ای باشد که آرامش و آسایش فرد را تأمین نماید؛ زیرا خانه و خانواده در

اسلام حدود و حریمی دارد که باید رعایت شود و مورد تعدی و مرزشکنی قرار نگیرد. همچنین اسلام نقض حریم شخصی، مانند وارد شدن یا مطلع شدن از آن‌ها بدون اجازه شخص، را جایز نمی‌داند (حسینی جوادی و نیک‌فال آذر ۲۰۱۵). آیت‌الله خامنه‌ای (۱۳۹۲) نگاه و همچنین عکس یا فیلم‌برداری از داخل منزل دیگران را، در صورتی که مستلزم مفسده و یا موجب ارتکاب گناه باشد و یا ایجاد مزاحمت و اذیت کند؛ جایز نمی‌داند.

جدول ۶. شاخص‌های فضای محرمیت در هتل‌های مطابق با شریعت

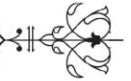
مکان	توضیح	پلان
۶. نصب پرده (حریم دیداری)	آیات متعدد قرآن بر حفظ حریم بصری مؤمنان تأکید دارند ^{۴۵} . تمام پنجره‌های اتاق‌های هتل پرده خواهند داشت تا از ساختمان‌های مجاور به داخل اتاق دید وجود نداشته باشد.	
۷. دیوارهای عایق صدا (حریم شنیداری)	اسلام بر حفظ حریم شنیداری مؤمنان نیز توجه می‌کند ^{۴۶} . دیوارهای اتاق‌های هتل عایق صدا خواهند داشت تا صدای میهمانان از اتاق‌ها به بیرون نرود.	

۴. طراحی و معماری اسلامی

هر ساختمان و بنایی هویت ویژه خود را باید داشته باشد. معماری هتل باید به گونه‌ای باشد که به محیط اطراف هویت ببخشد و روح مهمان‌نوازی اسلامی در آن نمایان گردد. اسلام به‌عنوان مکتبی فکری

و اعتقادی، حقایقی مفهومی را در حوزه هنر مطرح کرده که در ایده‌ها و ایدئال‌های هنرمندان و معماران انعکاس یافته است. این حقایق بنیادی و ثابت می‌توانند طی فرآیندی معین با اجتهاد خلاقانه هنرمندان در هزاران پدیده به‌صورت نسبی تجلی نمایند (قربانیان ۱۳۹۵).

جدول ۷. شاخص‌های طراحی و معماری اسلامی در هتل‌های مطابق با شریعت

پلان	توضیح	مکان
	اسلام تأکید بسیاری بر فریضه نماز دارد ^{۴۷} و به سفری نباید رفت که بر ضایع شدن دین و نماز ترس وجود دارد (مجلسی ۱۴۴۰، ج ۱۰، ۱۰۸) گردشگران نباید دغدغه ادای واجبات دینی خود را در مقصد داشته باشند. چیدمان و درب ورودی اتاق باید به صورتی باشد که به اندازه ۷۰ در ۱۲۰ سانتی متر فضا برای اقامه نماز خالی شود.	۸. فضای نماز در اتاق‌ها
	کسی که یک مسجد بنا کند؛ هرچند کوچک باشد؛ خداوند یک خانه در بهشت برای او بنا می‌کند (حرعاملی ۱۳۸۶، ج ۳، ۴۸۶). هتل‌هایی که در اطراف آن‌ها مسجدی وجود ندارند می‌توانند نمازخانه با ابعاد مناسب و در قسمت خلوت هتل داشته باشند تا صدای تجهیزات مثل موتورخانه یا رفت‌وآمد کارکنان و مهمانان حواس نمازگزاران را پرت نکند (زحیلی ۱۴۰۹، ج ۱، ۷۵۸؛ جزیری ۱۴۲۶، ج ۱، ۲۴۵).	۹. نمازخانه هتل
	مسلمانان در هنگام نماز باید رو به مسجدالحرام باشند ^{۴۸} . امام خمینی (۱۳۹۲) می‌فرماید: «کسی که می‌خواهد نماز بخواند باید برای پیدا کردن قبله کوشش کند تا یقین نماید که قبله کدام طرف است.»؛ بنابراین چون تعیین قبله به حدس و گمان ممکن نیست شایسته است با نصب نشانه روی دیوار یا وسایل اتاق جهت قبله مشخص شود.	۱۰. تعیین شدن جهت قبله در اتاق
	اهل تسنن با توجه به روایت‌های موجود در کتب خود که پیامبر هنگام وضو پای خود را سه بار می‌شستند (بخاری ۱۳۸۴، ۱۵۹) اعتقاد به شستن پا در وضو دارند (بیهقی ۱۳۲۴، ج ۱، ۷۱)؛ بنابراین سرویس بهداشتی اتاق باید فضای لازم را جهت وضوی اهل سنت داشته باشد.	۱۱. سرویس بهداشتی مخصوص اهل تسنن
	کاسه سرویس‌های بهداشتی اتاق‌ها باید رو یا پشت به قبله نصب نگردند زیرا موقع تخلی باید طرف جلوی بدن، یعنی شکم و سینه در جهت یا پشت به قبله نباشد (خمینی ۱۳۹۱؛ بخاری ۱۳۸۴، ۱۴۴). با توجه به احکام برطرف کردن نجاست، تأسیسات مناسب جهت شستشو مانند کفشور، شلنگ آب و غیره باید در سرویس‌ها تعبیه شوند. همچنین با توجه به حرام بودن تخلی در حالت ایستاده، از نصب امکاناتی که منجر به این موضوع می‌شود بایستی پرهیز گردد.	۱۲. جهت سرویس بهداشتی
	از جمله اقدامات پیامبر تغییر دادن نام‌های زشت افراد و شهرها بود (حرعاملی ۱۳۸۶، ج ۲، ۳۹۰). بر این اساس لازم است که هتل‌ها در انتخاب نام و تابلوی تجاری خود دقت نموده و از به کار بردن اسامی و نمادهای دارای نکات منفی، تهاجم فرهنگی یا مروج کفر پرهیز نمایند.	۱۳. نشان تجاری اسلامی و حلال
	اهل تشیع و تسنن اعتقاد دارند که فرشتگان وارد خانه دارای مجسمه و تصویر انسان نمی‌شوند (کلینی ۱۳۸۷، ج ۳، ۳۹۳؛ بخاری ۱۳۸۴، ۳۲۲۵؛ مسلم ۱۴۱۹، ۲۱۰۶). از ابن عباس نیز روایت است که پیامبر فرموده‌اند: «هرکسی تصویر و مجسمه‌ای بسازد؛ او را عذاب داده و به او دستور می‌دهند تا روح در آن بدمد اما او نمی‌تواند» (بخاری ۱۳۸۴، ۷۰۴۲؛ مسلم ۱۴۱۹، ۵۲۶۸).	۱۴. طراحی داخلی اسلامی

یافته‌های پژوهش

موردنیاز (شرعی و غیرشرعی) با توجه به هزینه پرداختی اهمیت می‌دهند. بنابراین هتل‌های مورد مطالعه باید حداقل چهار ستاره می‌داشتند که هتل‌های زنجیره‌ای پارس از این شرایط برخوردار بودند. ۶ هتل مجموعه پارس در جدول ۸ معرفی شده‌اند.

جامعه آماری این پژوهش تمام هتل‌های شرکت سرمایه‌گذاری پارس هستند. میان قیمت و ارزش رابطه مثبت در بازار کالاهای لوکس و تجملاتی از جمله هتل‌های پنج ستاره وجود داشته و مسافران این هتل‌ها به تمام امکانات و تجهیزات

جدول ۸. اطلاعات مجموعه هتل‌های گروه پارس

نام هتل	اٹل گلی تبریز	پارس مشهد	پارس کرمان	پارس اهواز	شابان کیش	کاروانسرای آبادان
تعداد ستاره	۵	۵	۵	۵	۵	۵
تعداد طبقات	۱۷	۵	۸	۵	۴	۲
تعداد اتاق	۱۷۸	۲۲۸	۱۹۷	۱۳۴	۱۹۱	۹۳
تعداد تخت	۳۷۶	۴۶۶	۳۵۴	۲۲۰	۵۴۰	۱۸۶
رأی میهمانان TripAdvisor	۴ (از ۱۹۱ رأی)	۳/۵ (از ۱۷ رأی)	۳/۵ (از ۲۲۵ رأی)	۳/۵ (از ۱۱۶ رأی)	۴ (از ۱۱۷ رأی)	۳/۵ (از ۱۹ رأی)
تصویر						

۱. تفکیک جنسی در امکانات تفریحی

هتل‌های مجموعه پارس دارای انواع امکانات تفریحی برای

میهمانان خود می‌باشند که تمامی این امکانات برای استفاده بانوان و آقایان تفکیک شده‌اند.

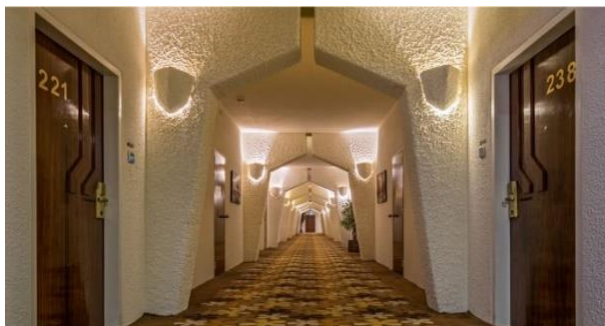

شکل ۲. تفکیک جنسیت در امکانات تفریحی هتل‌های پارس

۲. ایمنی و امنیت اخلاقی

هتل‌های پارس برای ارتقای شاخص‌های حفظ ایمنی و اخلاقی به تغییراتی در ساختار هتل نیاز دارند. راهروهای هتل عریض

می‌باشند اما نیاز است تا بخش پذیرش به دو قسمت مردانه و زنانه تقسیم شده و طبقه مشخصی بر اساس استاندارد هتل‌های مطابق با شریعت برای افراد مجرد اختصاص یابد.

شکل ۳. نبود کارمند زن در بخش پذیرش (عکس سمت راست) و راهروهای عریض مناسب (عکس سمت چپ)

۳. فضای محرمیت

تمام اتاق‌های هتل‌های پارس با نصب استاندارد پرده دارای حریم دیداری هستند؛ اما در هیچ کدام از هتل‌ها از عایق صوتی

استفاده نشده است که این مورد باعث ضعف در حریم شنیداری مهمانان می‌شود.

شکل ۴. رعایت شاخص‌های شریعت در اتاق‌ها (عکس سمت راست) و نبود محل وضوی اهل سنت (عکس سمت چپ)

۴. طراحی و معماری اسلامی

فضاهای داخلی و بیرونی هتل‌های پارس بر اساس ضوابط شرعی طراحی شده‌اند؛ اما برای حضور در بازار گردشگران مسلمانان سایر

مذاهب اسلامی بهتر است بخشی از اتاق‌های هتل‌ها مجهز به سرویس بهداشتی مخصوص اهل تسنن شوند. میزان رعایت شاخص‌های شریعت در جدول ۹ لیست شده‌اند.

جدول ۹. رعایت شاخص‌های مطابقت با شریعت در هتل‌های زنجیره‌ای پارس

نام هتل						شاخص‌ها	مؤلفه‌ها	ردیف
پارس کرمان	شایان کیش	پارس اهواز	کاروانسرای آبادان	پارس مشهد	اتل گلی			
☒	☒	☒	☒	☒	☒	تفکیک جنسیت در استخر	تفکیک جنسیت در امکانات	۱
☒	☒	☒	☒	☒	☒	تفکیک جنسیت در مجموعه ورزشی		۲
☒	☒	☒	☒	☒	☒	راهروها و راهپله‌های عریض	امینیت اخلاقی	۳
☐	☐	☐	☐	☐	☐	طبقه مخصوص بانوان و آقایان مجرد		۴
☐	☐	☐	☐	☐	☐	پذیرش مجزا		۵
☒	☒	☒	☒	☒	☒	نصب پرده در اتاق‌ها	فضای محرمیت	۶
☐	☐	☐	☐	☐	☐	دیوارهای عایق صدا		۷
☒	☒	☒	☒	☒	☒	فضای نماز در اتاق‌ها	طراحی و معماری اسلامی	۸
☒	☒	☒	☒	☒	☒	نمازخانه هتل		۹
☒	☒	☒	☒	☒	☒	تعیین شدن جهت قبله در اتاق		۱۰
☐	☐	☐	☐	☐	☐	سرویس بهداشتی اهل تسنن		۱۱
☒	☒	☒	☒	☒	☒	جهت سرویس بهداشتی		۱۳
☒	☒	☒	☒	☒	☒	نشان تجاری اسلامی و حلال		۱۳
☒	☒	☒	☒	☒	☒	طراحی داخلی اسلامی		۱۴

۵. اعطای گواهینامه‌های بین‌المللی تطابق با شریعت به هتل‌های خارجی خواهان فعالیت در بازار گردشگران مسلمان؛
۶. برپایی اجلاس هتل‌های مطابق با شریعت با حضور کشورهای موفق در این حوزه جهت تبادل تجربیات؛ و
۷. معرفی و اعطای جایزه به هتل‌های برتر در این اجلاس.

پی‌نوشت‌ها

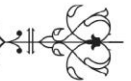
۱. Ryan
۲. Wendall Smith
۳. Welch
۴. Busch & Houston
۵. Islamic services
۶. Halal
۷. Sharia-compliant
۸. Zulkifli et al
۹. Sani and Mahasti
۱۰. Kamaruddin et al.
۱۱. Buzzword
۱۲. Quality International
۱۳. Khan et al.
۱۴. Karim et al.
۱۵. Henderson
۱۶. Muslim-friendly
۱۷. Han et al.
۱۸. Shariah compliance
۱۹. Organisation of Islamic Cooperation (OIC)
۲۰. Zargham
۲۱. Taheri
۲۲. Bahardeen
۲۳. Rosenberg & Choufany
۲۴. Henderson
۲۵. Razzaq et al.
۲۶. Samori & Rahman
۲۷. Al-Ansi & Han
۲۸. Ramli & Zawawi
۲۹. Muharam & Asutay

نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش شناسایی انتظارات مادی و معنوی گردشگران مسلمان از یک هتل بر اساس احکام کتب اسلامی بوده؛ و تأکید اصلی بر مؤلفه‌های معماری و طراحی اسلامی بنا بوده است. با اقتباس از نظریه نورالهدی و آنوآر (۲۰۱۳) چهار مؤلفه تفکیک جنسی در امکانات، ایمنی و امنیت، فضای محرمیت و طراحی و معماری اسلامی برای ساختمان هتل‌های مطابق با شریعت انتخاب شدند. در مرحله بعد با استفاده از کتب اسلامی ۱۴ شاخص برای این چهار مؤلفه انتخاب و توضیح داده شدند. از جمله این شاخص‌ها می‌توان به تفکیک جنسی در استخر و مجموعه ورزشی، بخش پذیرش مجزا، دیوارهای عایق صدا و امکانات وضو و نماز اشاره نمود. این شاخص‌های به افزایش رقابت‌پذیری هتل‌ها در بازار گردشگران مسلمان و حتی غیرمسلمان و نیز مقایسه‌پذیری خدمات هتل‌های موجود در بازار گردشگری حلال کمک خواهند کرد؛ مواردی که گردشگران برای انتخاب یک اقامتگاه بر اساس دین اسلام به آنان توجه خواهند نمود. مطالعه مجموعه هتل‌های زنجیره‌ای پارس با استفاده از مؤلفه‌ها و شاخص‌های تبیین‌شده در این پژوهش نشان داد که هتل‌های این مجموعه از نظر مؤلفه تفکیک جنسی در امکانات تفریحی در وضعیت بسیار خوب، از نظر شاخص‌های مؤلفه طراحی و معماری اسلامی در وضعیت خوب، از نظر مؤلفه فضای محرمیت در شرایط متوسط و از لحاظ توجه به مؤلفه ایمنی و امنیت اخلاقی وضعیت ضعیفی دارند.

راهکارها و پیشنهادها

- پیشنهادهای زیر با توجه به مؤلفه‌های چهارگانه شناسایی در این پژوهش قابل ارائه به تمام هتل‌ها از جمله هتل‌های پارس هستند:
۱. برگزاری دوره‌های آموزشی آشنایی با احکام شریعت برای مدیران و طراحان هتل‌ها و معرفی مؤلفه‌های این پژوهش به آنان؛
 ۲. الزام تمام هتل‌های در حال ساخت به رعایت احکام شریعت در طراحی و ساخت بنای هتل‌ها پیش از افتتاح رسمی آنان؛
 ۳. بازدید دوره‌ای بازرسان آشنا به احکام شریعت از هتل‌ها جهت شناسایی هتل‌های ناسازگار با شریعت و تذکر به آنان؛
 ۴. درجه‌بندی هتل‌های کشور بر اساس مؤلفه‌های شناسایی‌شده در این پژوهش؛

۴۰. آل عمران / ۱۳۷؛ انعام / ۱۱؛ نحل / ۳۶؛ نمل / ۶۹؛ عنکبوت / ۲۰؛
 روم / ۹ و ۴۲؛ صبا / ۱۸؛ یوسف / ۱۰۹؛ حج / ۴۶؛ فاطر / ۴۴؛ محمد / ۱۰؛
 یونس / ۲۲؛ غافر / ۴۴؛ و سوره ملک / آیه ۱۵.
 ۴۱. سوره نور آیات ۳۰ و ۳۱.
 ۴۲. سوره اسراء / آیه ۳۲.
 ۴۳. سوره یوسف / آیه ۵.
 ۴۴. سوره نحل / آیه ۶۰.
 ۴۵. سوره نور / آیات ۲۷ و ۲۸، ۶۰-۵۸؛ سوره اسراء / آیات ۲۳ و ۲۴.
 ۴۶. سوره حجرات / آیه ۱۲؛ سوره نور / آیه ۳۱.
 ۴۷. سوره ماعون / آیات ۴ و ۵.
 ۴۸. سوره بقره / آیه ۱۴۴.
- Othman et al. ۳۰
 Zhou et al. ۳۱
 Razalli et al. ۳۲
 Okasha ۳۳
 Zulkharnain & Jamal ۳۴
 Segregation of Gender ۳۵
 Security & Safety ۳۶
 Privacy ۳۷
 Architectural & Design ۳۸
 Noorul Huda & Anuar ۳۹

منابع

۱. الواری، حسن. ۱۳۸۳. مدیریت بازاریابی. تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
۲. بخاری، محمد بن اسماعیل. ۱۳۸۴. صحیح بخاری. ترجمه‌ی عبدالقادر ترشایی. زاهدان: حرمین.
۳. بمانیان، محمدرضا، و مسلم زندی. ۱۳۹۶. مسکن ایرانی و سبک زندگی. تهران: اول و آخر.
۴. بیهقی، احمد بن حسین. ۱۳۳۴. السنن الکبری. بیروت: دار الکتب العلمیه.
۵. پیرنیا، محمد کریم، و غلامحسین معاریان. ۱۳۹۰. آشنایی با معماری اسلامی ایران. تهران: سروش دانش.
۶. جزیری، عبدالرحمان. ۱۴۲۶ق. الفقه علی المناهب الأربعة. بیروت: دارالکتاب عربی.
۷. جوادی آملی، عبدالله. ۱۳۹۱. مفاتیح الحیاه. امل: مرکز نشر اسراء.
۸. حرعاملی، محمد بن حسن. ۱۳۸۶. وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه. تهران: کتابچی.
۹. حسینی جوادی، میراحسان، و نیک‌فال آذر، سارا. ۲۰۱۵. بازشناسی فرهنگ محرمیت و تأثیر آن بر کالبد معماری. در کنفرانس بین‌المللی پژوهش در علم و فناوری، کوالالمپور.
۱۰. حمزه‌نژاد، مهدی، و زهرا صدریان. ۱۳۹۳. اصول طراحی خانه از منظر اسلامی و کاربرد الگوهای معاصر، پژوهش‌های معماری اسلامی ۲ (۳): ۷۶-۵۸.
۱۱. خامنه‌ای، سید علی. ۱۳۹۲. رساله‌ی احویه الاستفتائات. تهران: موسسه انتشارات امیرکبیر.
۱۲. خمینی، سید روح‌الله. ۱۳۸۵. تحریر الوسیله. ترجمه‌ی موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی. تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
۱۳. _____ . ۱۳۹۱. احکام طهارت. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
۱۴. _____ . ۱۳۹۲. توضیح المسائل. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
۱۵. دویش، احمد بن عبدالرزاق. ۱۴۱۶ق. فتاوی‌اللجنة الدائمة للبحوث العلمیه والإفتاء. ریاض: الرئاسة العامة للبحوث العلمیه و الإفتاء.
۱۶. دیمانند، موریس اسون. ۱۳۸۳. راهنمای صنایع اسلامی. ترجمه‌ی عبدالله فریار. تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
۱۷. رنجبر کرمانی، علی محمد. ۱۳۹۲. درس‌گفتارهای معماری اسلامی. آرشبو شخصی نگارنده.
۱۸. زحیلی، وهبه. ۱۴۰۹ق. الفقه الإسلامی وأدلته. دمشق: دار الفکر.

۱۹. ضرغام بروجنی، حمید. ۱۳۸۹. برنامه‌ریزی توسعه جهانگردی. تهران: مهکامه.
۲۰. فخر رازی، محمد بن عمر. ۱۴۲۰ق. *مفاتیح‌الغیب (التفسیر الکبیر)*. بیروت: داراحیاء التراث العربی.
۲۱. فضل‌الله، محمد حسین. ۱۴۱۹ق. *من وحی القرآن*. بیروت: دارالملاک للطباعة و النشر.
۲۲. قربانیان، آزاده. ۱۳۹۵. طراحی زائرسرای مدرن با تکیه بر هویت معماری ایرانی اسلامی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد - رشته معماری اسلامی، دانشگاه بین‌المللی امام رضا (علیه‌السلام)، دانشکده هنر و معماری اسلامی.
۲۳. قرطبی، محمد بن احمد. ۱۳۶۴. *الجامع الأحکام القرآن*. تهران: ناصر خسرو.
۲۴. کلینی، محمد بن یعقوب. ۱۳۸۷. *الکافی*. قم: مؤسسه علمی فرهنگی دار الحدیث.
۲۵. کیانی، محمدیوسف. ۱۳۸۸. *تاریخ هنر و معماری ایران در دوران اسلامی*. تهران: سمت.
۲۶. مجلسی، محمد باقر بن محمدتقی. ۱۴۴۰ق. *بحار الانوار: الجامعه لدرر أخبار الائمة الأطهار*. بیروت: داراحیاء التراث العربی.
۲۷. مسلم بن حجاج. ۱۴۱۹ق. *صحیح مسلم*. بیروت: دار ابن خزم.
۲۸. نجفی، محمدحسن بن باقر. ۱۳۶۲ق. *جواهر الکلام فی شرح شرائع الإسلام*. بیروت: دار احیاء التراث العربی.
۲۹. نقره‌کار، عبدالحمید، و دیگران. ۱۳۸۷. *درآمدی بر هویت اسلامی در معماری و شهرسازی*. تهران: وزارت مسکن و شهرسازی، دفتر معماری و طراحی شهری، شرکت طرح و نشر پیام سیما.

References

- Ahmat, N. H. C., A. H. A. Ridzuan, and M. S. M. Zahari. 2012. Dry Hotel and Shariah Compliant Practices: Concepts, Challenges and Reality in Malaysia. In *Proceeding of the International Conference on Innovation, Management and Technology Research*, 21-22 May 2012, Malacca, Malaysia.
- Al-Ansi, A., and H. Han. 2019. Role of Halal-Friendly Destination Performances, Value, Satisfaction, and Trust in Generating Destination Image and Loyalty. *Journal of Destination Marketin*
- Al-Wari, Hassan. 2004. *Marketing Management*. Tehran: Payame Noor University Press.
- Bahardeen, F. 2014. *The 6 Key Needs of Muslim Travelers*, 2nd July 2014 Available at: <https://www.linkedin.com/pulse/20140702023424-46694844-the-6-key-needs-of-themuslim-travelers>
- Battour, M., and M. N. Ismail. 2016. Halal Tourism: Concepts, Practices, Challenges and Future. *Tourism Management Perspectives* (19): 150–154.
- Bemanian, Mohammadreza, and Moslem Zandi. 2017. *Iranian House and Lifestyle*. Tehran: Avval va Akhar.
- Beyhaqi, Ahmad bin Hussein. 1945. *Al-Sonanen al-Kobra*. Beirut: Dar Al-Kitab Al-Almiyeh.
- Bukhari, Muhammad ibn Ismail. 2005. *Sahih Bukhari*. Translated by Abdul Qader Torshabi. Zahedan: Hareamein.
- Busch, P. S., and M. J. Houston. 1985. *Marketing: Strategic foundations*. Irwin, Inc.
- Davish, Ahmad Ibn Abdolrazagh. 1995. *Icons and Alafta' Llbhvs Alljnh Fatwas Constant*. Riyadh: ALIFTA.

11. Dimand, Maurice Esson. 2004. *Guide to Islamic Industries*. Translated by Abdullah Faryar. Tehran: Elmi va Farhangi.
12. El-Gohary, H. 2016. Halal Tourism, Is It Really Halal? *Tourism Management Perspectives* (19) 124–130.
13. Fakhr Razi, Muhammad ibn Umar. 1999. *The keys of the Unseen (the Great Interpretation)*. Beirut: Dar ol-Ehya Toras Arabi.
14. Fazlullah, Mohammad Hussein. 1998. *From the Revelation of the Qur'an*. Beirut: Dar al-Malak.
15. Hamzenezhad, Mahdi, and Zahra Sadrian. 2014. Housing Design Principles of Islam and Other Contemporary Usable Patterns. *Researches in Islamic Architecture* 2 (3) :58-76
16. Han, H., Al-Ansi, A., Olya, H. G. T., and W. Kim. 2019. Exploring Halal-Friendly Destination Attributes in South Korea: Perceptions and Behaviors of Muslim Travelers toward a non-Muslim Destination. *Tourism Management* (71): 151–164.
17. Henderson, J.C. 2010. Sharia-Compliant Hotels. *Tourism and Hospitality Research* 10 (3): 246–254.
18. _____. 2016. Halal Food, Certification and Halal Tourism: Insights from Malaysia and Singapore. *Tourism Management Perspectives* (19): 160-164.
19. Hor Ameli, Muhammad ibn Hassan. 2007. *Shiite Means to Study Sharia Issues*. Tehran: Ketabchi.
20. Hosseini Javadi, Mirahsan and Sara Nik Fal Azar. 2015. Recognizing the Culture of Privacy and its Impact on the Body of Architecture. In *International Conference on Science and Technology Research*, Kuala Lumpur.
21. Islam, T., and U. Chandrasekaran. 2013. Halal Marketing: Growing the Pie. *International Journal of Management Research and Review* 3(12): 3938–3948.
22. Javadi Amoli, Abdullah. 2012. *The Keys of Life*. Amol: Esra Publishing Center.
23. Jaziri, Abdul Rahman. 2003. *Jurisprudence on the Four Religions*. Beirut: Arabic Library.
24. Kamaruddin, R., Ibrahimi, H., and A. Shabudin. 2013. Factors Influencing Customers Willingness to Pay for Halal Logistics. *Journal of Asian Behavioural Studies* 3(9): 41-52.
25. Karim, M. H. A., Ahmad, R., and N. A. Zainol. 2017. Differences in Hotel Attributes: Islamic Hotel and Sharia-Compliant Hotel in Malaysia. *Journal of Global Business and Social Entrepreneurship* 1(2): 157–169.
26. Khamenei, Seyed Ali. 2013. *Thesis of the Answers to the Referendums*. Tehran: Amirkabir Publishing Institute.
27. Khan, M.N. and Kirmani, M.D. 2018. Role of Religiosity in Purchase of Green Products by Muslim Students: Empirical Evidences from India. *Islamic Marketing* 9 (2): 504-526.
28. Khomeini, Sayyid Ruhollah. 2006. *Tahrir al-Waseela*. Translated by Imam Khomeini Publishing. Tehran: Imam Khomeini Publishing.
29. _____. 2012. *The Rules of Purity*. Tehran: Imam Khomeini Publishing.
30. _____. 2013. *Clarification of Issues*. Tehran: Imam Khomeini Publishing.

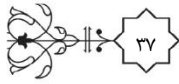
31. Kiani, Mohammad Yusuf. 2009. *History of Iranian Art and Architecture in the Islamic Era*. Tehran: SAMT.
32. Koleyni, Muhammad ibn Ya'qub. 2008. *Al-Kafi*. Qom: Dar Al-Hadith Scientific and Cultural Institute.
33. Majlisi, Mohammad Baqir bin Mohammad Taqi. 2018. *Sea of Lights: The Community for News of the Pure Imams*. Beirut: Dar ol Ehya Toras Arabi.
34. Md Salleh, N.Z., Abdul Hamid, A.B., Hashim, N.H., and S. Z. Omain. 2014. The Practice of Shariah-Compliant Hotel in Malaysia. *International Journal of Trade, Economic and Finance* 5 (1): 26–30.
35. Mortada, H. 2003. *Traditional Islamic Principles of Built Environment*. Routledge Curzon: New York.
36. Muharam, I. N., and M. Asutay. 2019. Online Disclosure Practices of Halal-Friendly Hotels. *Journal of Islamic Marketing*.
37. Muslim Ibn Hajjaj. 1998. *Sahih Moslem*. Beirut: Dar Ibn Hazm.
38. Najafi, Mohammad Hassan bin Baqir. 1943. *The Jewel of the Word in the Explanation of the Laws of Islam*. Beirut: Dar ol-Ehya Toras Arabi.
39. Noghrekar, abd-al-hamid. 2008. *Introduction to Islamic Identity in Architecture and Urbanism*. Tehran: Ministry of Housing and Urban Development, Architecture and Urban Design Office, Payam-e Sima Planning and Printing Corporation
40. Noorul Huda, M. R., and T. Anuar. 2013. The Concept of Privacy and The Malay Dwelling Interior Space Planning. AMER International Conference on Quality of Life. In *Procedia-Social and Behavioral Sciences* 101 (2013): 404-414.
41. OIC. 2017. *The International Tourism in the OIC Countries: Prospects and Challenges report*. Turkey: Savas Pehlivan.
42. Okasha, Q. 2010. *Sharia Compliance Hotel a Framework for Destination Selection Applied on Kuwait and UK*. Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Masters of Business Administration, Maastricht School of Management, Netherlands.
43. Othman, K. 2013. *A Brief Overview on Islamic Compliance Quality Management System*. Int JManage Sci Bus Res.
44. Pirmian, Mohammadkarim, and Gholamhossein Memarian. 2011. *Introduction to Islamic Architecture of Iran*. Tehran: Soroush-e Danesh.
45. Qorbanian, Azade. 2016. *Design of a Modern Shrine based on the Identity of Iranian Islamic Architecture*. Master Thesis- Islamic Architecture, Imam Reza International University (PBUH), Faculty of Islamic Art and Architecture.
46. Qurtubi, Muhammad ibn Ahmad. 1985. *Al-Jame 'Al-Ahkam Al-Quran*. Tehran: Nasser Khosrow.
47. Ramli, N., and M. Zawawi. 2018. Shariah Compliant Hospitality Services or Muslim Friendly Hospitality Services: Searching for a Balance. In *1st International Halal Tourism Congress Proceeding*. Alanya, Turkey, pp. 1311–1318.
48. Ranjbar Kermani, Ali Mohammad. 2013. *Islamic Architecture Discourses*. Personal Archive.

49. Razalli, M. R., Ismail, R. M., and N. A. Yaacob. 2015. SIHAT: An assessment Tool for Sharia-Compliant Hotel Operation. *International Journal of Marketing and Branding* 1(1): 55–68.
50. Razzaq, S., Hall, C.M., and G. Prayag. 2016. The Capacity of New Zealand to Accommodate the Halal Tourism Market—Or Not. *Tourism Management Perspectives* (18): 92–97.
51. Rosenberg, P. and H. M. Choufany. 2009. *Spiritual Lodging- The Shariah Compliant Hotel Concept*. Available at: www.4hoteliers.com/4hots_fshw.php?mwi=4010
52. Ryan, C. 2016. Halal Tourism. *Tourism Management Perspectives* 19(19): 121–123.
53. Samori, Z. and F. A. Rahman. 2013. Establishing Shariah Compliant Hotels in Malaysia: Identifying Opportunities. *West East Journal of Social Science* 2 (2): 95–108.
54. Samori, Z., and N. Sabtu. 2014. Developing Halal Standard for Malaysian Hotel Industry: An Exploratory Study. *Procedia-Social and Behavioral Sciences* (121): 144–157.
55. Sani, R. M. and P. Mahasti. 2013. Sustainable Tourism Design through Preserving Regional Identity: Iran. *Journal of Asian Behavioural Studies* 3(8): 101-113.
56. Taheri, B. 2016. Emotional Connection, Materialism, and Religiosity: An Islamic Tourism Experience. *Journal of Travel and Tourism Marketing* 33 (7): 1011–1127.
57. Tarlow, P.E. 2014. *Tourism Security: Strategies for Effectively Managing Travel Risk and Safety*. Oxford, Butterworth Heinemann.
58. Welch, S. C. 1990. Market Segmentation in the Hospitality Industry. *Hospitality Research Journal* 14 (2): 295–308.
59. Widayati, R., and H. P. D. Setiyorini. 2014. Sociolinguistic Perspective: Dialogue between Islam and non-Islam on Islamic Tourism Standardization. *Jurnal Manajemen Resort and Leisure* 11(2): 61-70.
60. Zargham Borujeni, Hamid. 2010. *Tourism Development Planning*. Tehran: Mahkameh.
61. Zhou, L., Ye S., Pearce P.L., and M. Y. Wu. 2014. Refreshing Hotel Satisfaction Studies by Reconfiguring Customer Review Data. *Int J Hospitality Manage* (38): 1–10.
62. Zuhayli, Wahbah. 1988. *Islamic Jurisprudence and Its Evidence*. Damascus: Dar al-Fikr.
63. Zulkharnain, A., and S. A. Jamal. 2012. Muslim Guest Perception of Value Towards Syariah Concept Hotel. In A. Zainal, S. M. Radzi, R. Hashim, C. T. Chik, & R. Abu (Eds.). *Current Issues in Hospitality and Tourism, Research and Innovations* (pp. 337–340). Taylor and Francis Group.
64. Zulkifli, I., Mohd Salehuddin, Z., Maimunah, S., Zulhan, O., & Kamaruzaman, J. (2009), Travelling pattern and preferences of the Arab Tourist in Malaysian Hotels. *International Journal of Business and Management*. 4(7).

**Explaining the components and indicators of hotel design
in accordance with Sharia (Case study of Pars chain hotels)**

Mostafa Mahmoudi

PHD of Tourism Management, Tehran, Iran

Corresponding author: m_mahmoudi@atu.ac.ir

Akbar Pourfaraj

Department of management and accounting, Allameh Tabataba'i University

Received: 04/12/2020

Accepted: 25/10/2021

Abstract

The growth and development of “mass” tourism in recent years has had adverse and inappropriate socio-cultural consequences such as: cultural transformation and invasion, the emergence of social corruption and anomalies and the destruction of indigenous culture in many areas. Islamic countries face challenges in developing this type of tourism, so Muslim thinkers have proposed solutions to these socio-cultural problems, one of which is to provide an alternative model in accordance with the rules of Islam and Sharia. With a little attention, it can be seen that there are no classified rules and criteria for providing services to Muslims and Islamic tourists regarding tourism infrastructure such as airlines and hotels. Muslim tourists have special material and spiritual needs in travel, which will affect their choice of hotel. In this article, an attempt has been made to identify and explain the most important components of designing a hotel to meet the material and spiritual needs of Muslim tourists in accordance with the Shari'a and its characteristics, based on the books and concepts of Islam, and the main question of this research in this regard will be: What standards and criteria should be considered for designing a hotel in accordance with Sharia?

Introduction; How best to satisfy the needs and wishes of Muslim hotel guests is still not clear, and an effective tool is necessary for measuring the extended service of Muslim-friendly hotels. Providing assurance of accommodations for halal in the hotel business and alleviating the doubts of Muslim tourists are elements that require standardization. Standardization is vital in managing various challenges, preparing businesses for Muslim-friendly service, and attracting more visitors and guests. To date, the written standard of halal hotel indicators remains limited and ambiguous; even in the Middle East, where the halal industry is far more developed. The most-considered principle in formulating standardization of Muslim-friendly hotels is the spiritual value that suits the needs of Muslim guests, namely, comfort and tranquility without neglect of Islamic values.

Materials and Methods; The strategies of this research are qualitative and quantitative in terms of purpose, development and application and in terms of approach (characteristics and nature of data) and in terms of nature and method, it is a descriptive content analysis and survey. The main theoretical approach and research paradigm of the principle of "Sharia" as the basic rules of Islam and its purpose is to explain the hotel in accordance with Sharia, so in extracting the main features of the research, a research strategy will be used.

Discussion and Results; In order to analyze the current situation of hotel rooms in shariah compliant hotels, typology of the samplings is narrowed down starting from the number of shariah compliant hotels. There are a few shariah compliant elements that should be considered when designing a hotel

room that are often overlooked that may lead to discomfort of Muslim users in conventional design. The demands for Islamic friendly hotels are high and a lot of hotels and investors are improving their services to provide better service to the guests. Apart from that both Islamic concept of living and indoor environment quality promotes the same values and can benefit a lot of people and potential economy boosters into creating a more environmentally friendly development in the future.

When planning a room with a shariah-compliant concept in mind, there are more aspects than just showing the direction of mecca, although that is also an important part of ensuring a well-designed room that compliments the need of the Muslim guests. With the checklist discussed in the criteria of shariah compliant hotels category, the rooms are appraised accordingly.

The concept of gender segregation is also suggested for the use of toilet, recreational, and fitness facilities. But, in practice, some hotels may not do so for reasons of space and cost-efficiency. The options could include providing a separate area or dividing the set times of use between men and women. For space and cost-limited hotels, the option of differentiating service hours based on gender might be the most rational and efficient option. Therefore, MATEL put the concept of gender separation at a higher score among other indicators, without eliminating the Muslim-friendly eligibility of hotels that do not segregate their facility.

Another important factor of a shariah compliant hotel room is the permeability between the public area, hallway, and the room, in other words, privacy. Privacy of guests needs to be protected to ensure a healthy social interaction between guests and hotel staff.

Due to the importance of the characteristics of the Islamic hotel, the following components were selected in this article: 1) gender segregation in recreational facilities, 2) safety and moral security, 3) privacy space, and 4) Islamic design and architecture for these hotels.

Conclusions; The findings also generate other theoretical implications for halal hospitality research, in the form of emphasis that includes not only halal elements in drafting Muslim-friendly attributes but also a method for assessing the degree of absorption of those elements. Previous studies mostly determine the types of halal attributes; very few discuss how the elements should be applied by considering different conditions, cultures, and managerial and regulatory policies in certain countries or regions. The effectiveness of halal implementation may vary, particularly in non-Muslim majority areas. Pars chain hotels are in a good position in terms of compliance with Sharia in the components of Islamic design and gender segregation, but in the components of privacy, safety and moral security, more attention needs to be paid.

Keywords: Muslim tourists, hotel, Sharia compliance, Islamic design and architecture.

